

ATATÜRK ve BİLİM

Prof. Dr. Ahmet MUMCU

Osmanlı-Türk toplumunun hemen hemen bütün kurumlarıyla, XVII. yüzyılda büyük bir durgunluk içine girdiği, XVIII. yüzyılda ise bir çökme sürecine kaydığı bilinir. Sağlam kurulmuş, dayanıklı bir devlet, bu çökmeyi önlemek için çırpınmış ama bir türlü buna engel olamamıştır. Bu çöküşü devletin engelleyememesi pek çok sebeplerle açıklanmaya çalışılmıştır. Okuyucularımızdan çoğunun bildiği bu sebepleri burada açıklamamız gereksizdir. Pek çok okul kitabında alt alta sıralanan bu sebeplerin üzerinde etraflıca durulmaz. Bu arada en önemli çökme sebebi de daha yan sebeplerle birlikte iki kelime içinde anlatılır. Halbuki bu çöküş nedeni, bugüne kadar geçirdiğimiz toplumsal, ekonomik ve kültürel bunalımların da temel etkenidir. Bunu, **bilim etkinliklerinden uzak kalmak, bilimin gerçek anlamını bir türlü tam olarak kavrayamamak** biçiminde kısaca belirtebiliriz.

Klasik felsefeyi canlandırıp, ona yepyeni bir yön veren İslâm bilginlerinin içinde Türkler de vardır. XI. yüzyılda doruk noktasına varan bu gelişme ile İslâm filozofları akılcı bir görüşle insanın, maddenin özünü araştırmışlar, özellikle doğa bilimleri alanında önemli sayılabilecek ipuçları elde etmişlerdir. Bir kültür alışverişi ile bu birikimin Batıya eriştiği de bilinir. İslâm bilginlerinin katkısı ile Batıya akan bu bilgi birikimi, oradaki rönesansın temel sebeplerindedir.

Batıdaki rönesansı hazırlayan İslâm felsefesi, ne yazık ki XI. yüzyıldan sonra hızla kabuk değiştirmeye başladı. Akılcılığa fazla güvenemeyen bir mistisizm içine dalan İslâm bilginleri, kendilerine erişen bilgileri işleyemediler. Bunun da pek çok sebebi var. Ama bu kısa yazıda anlatılamaz. Fakat gerçek o olur ki, İslâm rönesansı gelişmemiş ve durgunluğa doğru hızla kaymıştır.

Osmanlı Devleti kurulduğu sırada, bu durgunluk da iyice artmıştı. Son derece zeki, akıllı, beceri sahibi ilk Osmanlılar, çok güçlü bir devlet kurdular. Devlet yönetiminde bir sanatçı gibi davranma geleneği açtılar. Henüz kendini toparlayamayan, bilimsel gelişmenin eşliğindeki Batı devletlerinden her bakımdan üstündü bu imparatorluk. Ama ne yazık ki, İslâm dünyasındaki bilimsel durgunluk da bir toplumsal yasa gereği Osmanlılara geçmişti. Evet, Osmanlılar bilime değer verdiler, ama kendilerine geçen durgun İslâm skolastiği idi bu bilim. Böylece Osmanlı bilim kurumlarında, İslâm röne-

sansı dönemindeki üstün bilgiler de yetişemedi. Eski, parlak İslâm bilim anlayışına dönmek isteyen büyük Osmanlı hakkanı II. Mehmet; yani alışılmış adıyla Fatih (1451—1481), sağlığında bu yolda, önemli adımlar attı. Ama onun bu çabaları, kendinden sonra gelen hükümdarlarca tam anlamı ile değerlendirilemedi. Batıda Kopernikus (1473—1553), Tycho Brahe (1546—1601), Kepler (1571—1630) gibi, doğa bilimlerinin büyük dahileri çıkarken, Osmanlı skolastiğinin temsilcileri bu gelişmenin farkında bile değillerdi. Kuşkusuzdur ki, Batıdaki din de bu gelişmeye direnmiştir. Galilei'nin (1564—1642) başına gelenler bilinir. Ama XVII. yüzyıl sonlarında, Batıdaki hükümdarlar da kesinlikle bilimin yanına geçmişler, kilise baskısı giderek iyice azalmış ve dev bilimsel gelişme, akıl almaz boyutlara ulaşmıştır.

Sürekli ve hızla büyüyen bilimsel gelişmeye paralel olarak teknoloji de aynı biçimde ilerlemiştir. Batı devletleri güçlenmişler ve bir doğa yasa gereği "güçsüzleri ezmeye" başlamışlardır.

Bu yolda ezilen bir onurlu ulus, Japonlar, XIX. yüzyıl ortasında Batıyı Batı yapan esrarı keşfettiler. Bu, **özgür bilimsel düşüncedydi**. Japonlar, hiçbir önyargıya kapılmadan bu düşüncenin içine girdiler. Sonuç ortada idi: Osmanlı Devleti XX. yüzyıl başında yıkılırken, Japonya büyük devletler arasındaki tartışılmaz yerini alıyordu.

XIX. yüzyıl Osmanlı toplumu da bir arayış içindedir. Reform istekleri su yüzüne çıkmaktadır. Ama yöntem belirlememiştir. Özgür bilim düşüncesine geçiş sancılıdır, acıdır ve çok yavaştır. Osmanlı aydını, yapılan önemli işlere rağmen, henüz yolunu tam anlamıyla çizebilmiş değildir.

İşte bu sırada Atatürk ortaya çıkıyor. Türk ulusu üstün yeteneğini, zekasını, becerisini O'nun önderliğindeki Kurtuluş Savaşı ile gösteriyor. Kurtuluştan sonra geriye dönmek, tereddütlü Osmanlı kafasına güvenmemek gerekir. Neye güvenilecektir? Akıl ve bilime. Atatürk'ün Türk ulusuna en büyük hizmeti, özgür bilim düşüncesini anlamayı ve yaymayı, inkılâbına temel yapmış olmasıdır. Bugün büyük zenginliklerine rağmen, pek çok komşu ülke bizden bilgin ve uzman ithal ediyorlarsa, bunun tek sebebi Atatürk'ün açtığı ışıklı bilim yolunda yürünmesidir. "*Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlimin ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir*". Akıl ve bilime dayanmadan, onları tartışmasız rehber yapmadan hiçbir gelişme olmaz.

Tekrar yıkılışın eşğine dönmek için, özgür bilimsel düşünceye sıkı sıkıya sarılalım. Gelişmek için başka hiç bir çare yoktur. Bunun da kanıtı, insanlık tarihinde yatmaktadır. Tarih, akıl dışına sapan toplumların acıklı sonlarını gösteren binlerce olayla doludur. ■

*Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.